

O'ZBEKISTON VA SHHT: SAMARQAND SAMMITI HAMKORLIKNING YANGI BOSQICHI

Qurbonov Doniyor Umurzoq o'g'li

Tarix va yuridik fakulteti 4 bosqich talabasi

Qudratov Shuxrat Yodgorovich

Ilmiy rahbar, Arxeologiya va Buxoro tarixi kafedrası
dotsenti,t.f.f.d.(PhD)

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19594045>

ARTICLE INFO

Received: 4th April 2026

Accepted: 5th April 2026

Published: 12th April 2026

KEYWORDS

*Shanxay hamkorlik tashkiloti,
O'zbekiston tashqi siyosati,
Samarqand sammiti, mintaqaviy
xavfsizlik, xalqaro hamkorlik,
iqtisodiy integratsiya, transport-
logistika.*

ABSTRACT

Maqolada O'zbekiston Respublikasining Shanxay hamkorlik tashkiloti (ShHT) doirasidagi faoliyati hamda 2022-yilda Samarqand shahrida o'tkazilgan sammitning siyosiy, iqtisodiy va institutsional ahamiyati tahlil qilinadi. Tadqiqotda ShHTning tashkil topishi, uning asosiy maqsad va vazifalari, shuningdek, mintaqaviy xavfsizlikni ta'minlashdagi o'rni yoritilgan. Samarqand sammiti doirasida qabul qilingan qarorlar, ilgari surilgan tashabbuslar hamda ko'p tomonlama hamkorlikni rivojlantirish istiqbollari ilmiy asosda umumlashtirilgan. Muallif tomonidan O'zbekistonning ShHTdagi faol ishtiroki mamlakat tashqi siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida baholanadi.

Kirish. Bugungi globallashuv sharoitida xalqaro tashkilotlar bilan ko'p tomonlama hamkorlik davlatlar ijtimoiy-iqtisodiy va siyosiy rivojida muhim omil bo'lmoqda. Shu nuqtai nazardan, O'zbekiston Respublikasining xalqaro tuzilmalar, xususan, Shanxay hamkorlik tashkiloti (ShHT) doirasidagi ishtiroki alohida ahamiyat kasb etadi.

Shanxay hamkorlik tashkiloti mintaqada tinchlik, xavfsizlik va barqarorlikni ta'minlash, shuningdek, savdo-iqtisodiy va gumanitar aloqalarni rivojlantirish maqsadida tashkil etilgan nufuzli xalqaro tuzilma hisoblanadi. Mazkur tashkilot 2001-yil 15-iyunda Shanxay shahrida O'zbekiston, Qozog'iston, Xitoy, Qirg'iziston, Rossiya va Tojikiston tomonidan imzolangan deklaratsiya asosida tashkil etilgan. Ushbu sammit doirasida tashkilotning asosiy maqsad va prinsiplari belgilab berildi hamda terrorizm, separatizm va ekstremizmga qarshi kurashishga qaratilgan konvensiya qabul qilindi.

2002-yil iyun oyida Sankt-Peterburg shahrida o'tkazilgan sammitda ShHTning asosiy hujjati ya'ni Xartiya imzolandi va shu orqali tashkilotning institutsional-huquqiy asoslari mustahkamlandi. ShHTning oliy organi sifatida Davlat rahbarlari kengashi faoliyat yuritadi.

Tashkilotning institutsional tuzilmasi Hukumat rahbarlari kengashi, Tashqi ishlar vazirlari kengashi, tarmoq vazirliklari va idoralari rahbarlari kengashi, Milliy muvofiqlashtiruvchilar kengashi hamda doimiy faoliyat yurituvchi organlar – Pekin shahrida joylashgan Kotibiyat va Toshkent shahrida joylashgan Mintaqaviy aksilterror tuzilmasidan iborat. Mintaqaviy aksilterror tuzilmasi 2004-yildan buyon faoliyat yuritib, terrorizmga qarshi kurashishda

axborot almashinuvi, maxsus xizmatlar hamkorligini muvofiqlashtirish va xavfsizlikni ta'minlashga xizmat qiladi.

Bugungi kunda ShHT tarkibiga Qozog'iston, Qirg'iziston, Rossiya, Tojikiston, O'zbekiston, Xitoy, Hindiston, Pokiston, Eron va Belarus davlatlari kiradi. Tashkilot ochiqlik, o'zaro ishonch va bloklarga qo'shilmaslik tamoyillariga asoslanib, ishtirokchi davlatlar o'rtasidagi hamkorlikni izchil rivojlantirib bormoqda.

ShHTning hududiy qamrovi taxminan 30 million kvadrat kilometrni tashkil etib, bu Yevroosiyo hududining qariyb 60 foiziga tengdir. Shu bilan birga, tashkilotga a'zo davlatlar dunyo yalpi ichki mahsulotining qariyb 30 foizini va global aholi sonining taxminan 40 foizini tashkil etadi. Bu esa ShHTning xalqaro siyosiy va iqtisodiy tizimdagi salohiyatini yaqqol namoyon etadi.

Shanxay sammitida O'zbekiston Respublikasining ishtiroki va tashkilotga to'laqonli a'zo sifatida qo'shilishi mamlakat tashqi siyosatining muhim bosqichlaridan biri hisoblanadi. Xususan, 2001-yil iyun oyida o'tkazilgan sammitda O'zbekiston tomonidan tegishli bayonotning imzolanishi bilan mamlakat ShHT doirasidagi ko'p tomonlama hamkorlik tizimiga integratsiyalashdi. Mazkur jarayon O'zbekistonning milliy xavfsizlikni ta'minlash, mintaqaviy barqarorlikni mustahkamlash va xalqaro maydondagi pozitsiyasini kuchaytirishga qaratilgan strategik maqsadlari bilan uzviy bog'liqdir.

ShHT doirasidagi hamkorlikning ustuvor yo'nalishlari, avvalo, zamonaviy xavf va tahdidlarga qarshi kurashish bilan belgilanadi. Jumladan, terrorizm, ekstremizm, separatizm hamda transmilliy jinoyatchilikka qarshi kurash tashkilot faoliyatining asosiy yo'nalishlaridan biri sifatida shakllangan. Bu borada Mintaqaviy aksiterror tuzilmasining faoliyati alohida ahamiyat kasb etib, u a'zo davlatlar o'rtasida axborot almashinuvi va maxsus xizmatlar hamkorligini muvofiqlashtirish orqali xavfsizlikni ta'minlashga xizmat qilmoqda.

Shu bilan birga, O'zbekistonning ShHT doirasidagi siyosati faqat xavfsizlik masalalari bilan cheklanib qolmay, balki iqtisodiy va gumanitar hamkorlikni chuqurlashtirishga ham qaratilgan. Xususan, "Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi"da tashkilot doirasida amalga oshirilayotgan hamkorlikni kengaytirish, savdo-iqtisodiy aloqalarni rivojlantirish, infratuzilmaviy loyihalarni ilgari surish hamda mintaqaviy integratsiyani mustahkamlash ustuvor vazifalar sifatida belgilangan.

Mazkur strategik yondashuv doirasida O'zbekiston tomonidan bir qator tashabbuslar ilgari surilgan bo'lib, ular orasida savdo to'siqlarini qisqartirish, bojxona tartibotlarini raqamlashtirish, sanoat kooperatsiyasini rivojlantirish hamda transport-logistika bog'liqligini kuchaytirishga qaratilgan chora-tadbirlar muhim o'rin egallaydi. Shuningdek, energetika, kommunikatsiya va "yashil iqtisodiyot" sohalarida transchegaraviy loyihalarni amalga oshirish istiqbollari ham alohida e'tiborga loyiqdir.

Bundan tashqari, so'nggi yillarda axborot xavfsizligi, sog'liqni saqlash va gumanitar hamkorlik yo'nalishlari ham ShHT kun tartibida muhim o'rin tutmoqda. Xususan, pandemiyadan keyingi davrda sog'liqni saqlash tizimlari o'rtasida hamkorlikni kuchaytirish, infeksiyon kasalliklarning oldini olish va tibbiy tajriba almashinuvini rivojlantirish dolzarb vazifalardan biri sifatida namoyon bo'lmoqda.

O'zbekistonning ShHT doirasidagi faoliyati uning tashabbuskor davlat sifatidagi rolini ham namoyon etadi. Jumladan, mamlakatda Xalq diplomatiyasi markazining tashkil etilishi, transport va turizm sohalarida yangi platformalarning yaratilishi hamda xalqaro ilmiy-ta'lim muassasalarining ochilishi tashkilot doirasidagi hamkorlikni sifat jihatidan yangi bosqichga olib chiqdi.

O'zbekiston Respublikasining ShHTga raislik qilgan davrlari ham tashkilot faoliyatini faollashtirish nuqtai nazaridan muhim ahamiyatga ega bo'ldi. Ayniqsa, 2021–2022-yillardagi raislik davri mazmunan boy tashabbuslar va amaliy natijadorlik bilan ajralib turadi. Ushbu davrning muhim voqealaridan biri sifatida 2022-yil sentyabr oyida Samarqand shahrida o'tkazilgan ShHT sammitini alohida ta'kidlash lozim. Mazkur sammit tashkilot tarixida muhim siyosiy platforma sifatida namoyon bo'lib, unda ko'p tomonlama hamkorlikni yanada chuqurlashtirishga qaratilgan qator muhim qarorlar qabul qilindi.

O'zbekistonning Shanxay hamkorlik tashkiloti doirasidagi faol ishtiroki mamlakatning ochiq va pragmatik tashqi siyosat yuritayotganini ko'rsatadi. ShHT esa o'z navbatida O'zbekiston uchun nafaqat mintaqaviy xavfsizlikni ta'minlash, balki iqtisodiy rivojlanish, transport-kommunikatsiya tizimlarini kengaytirish va xalqaro hamkorlikni mustahkamlashda muhim platforma bo'lib xizmat qilmoqda.

Samarqand sammitiga tayyorgarlik jarayoni O'zbekiston Respublikasining xalqaro maydondagi nufuzini oshirish hamda infratuzilmaviy salohiyatini mustahkamlashga qaratilgan keng ko'lamli islohotlar bilan uzviy bog'liq holda amalga oshirildi. Xususan, mazkur tadbirni yuqori darajada tashkil etish maqsadida Samarqand shahrini kompleks rivojlantirish dasturi ishlab chiqilib, uning doirasida zamonaviy transport, turizm va xizmat ko'rsatish infratuzilmalari shakllantirildi. Jumladan, yangi aeroport, mehmonxona majmualari hamda xalqaro turizm markazining barpo etilishi shaharning global miqyosdagi tadbirlarni qabul qilish salohiyatini sezilarli darajada oshirdi.

2022-yil 15–16-sentyabr kunlari Samarqand shahrida bo'lib o'tgan Shanxay hamkorlik tashkiloti Davlat rahbarlari kengashi majlisi tashkilot tarixida muhim siyosiy voqea sifatida namoyon bo'ldi. Mazkur sammit pandemiyadan keyingi davrda davlat rahbarlarining ilk bor an'anaviy, ya'ni yuzma-yuz formatda uchrashuvi sifatida alohida ahamiyat kasb etdi. Unda tashkilotga a'zo davlatlar rahbarlari tomonidan ko'p tomonlama hamkorlikning dolzarb masalalari muhokama qilinib, uning istiqboldagi rivojlanish yo'nalishlari belgilab berildi.

Sammit yakunlari bo'yicha asosiy siyosiy hujjat sifatida Samarqand deklaratsiyasi qabul qilindi. Mazkur hujjat ShHT doirasida xavfsizlik, iqtisodiyot, transport-logistika, energetika va gumanitar sohalarida hamkorlikni yanada chuqurlashtirishga qaratilgan ustuvor yo'nalishlarni o'zida mujassam etgan. Shu bilan birga, sammit davomida rekord darajada ko'p – qirqdan ortiq normativ-huquqiy va dasturiy hujjatlar imzolangan bo'lib, bu tashkilot faoliyatining institutsional rivojlanishida yangi bosqich boshlanganidan dalolat beradi.

Qabul qilingan hujjatlar mazmunan bir necha asosiy yo'nalishlarni qamrab oladi. Birinchidan, mintaqaviy xavfsizlikni ta'minlash, xususan, terrorizm, ekstremizm va boshqa zamonaviy tahdidlarga qarshi kurashni kuchaytirishga qaratilgan tashabbuslar ilgari surildi. Ikkinchidan, iqtisodiy hamkorlikni kengaytirish, jumladan, savdo aloqalarini rivojlantirish, milliy valyutalarda hisob-kitoblarni oshirish va sanoat kooperatsiyasini mustahkamlashga alohida e'tibor qaratildi. Uchinchidan, transport va logistika tizimlarini rivojlantirish, mintaqaviy bog'liqlikni kuchaytirish hamda infratuzilmaviy loyihalarni amalga oshirish istiqbollari belgilandi. To'rtinchidan, innovatsion rivojlanish, raqamlashtirish, sun'iy intellekt va "yashil iqtisodiyot" yo'nalishlarida hamkorlikni kengaytirish masalalari muhim o'rin egalladi. Shuningdek, sog'liqni saqlash, turizm, madaniyat va ta'lim sohalarida gumanitar aloqalarni rivojlantirishga qaratilgan qator tashabbuslar ilgari surildi.

Bundan tashqari, sammit doirasida global muammolar yuzasidan ham qator bayonotlar qabul qilindi. Xususan, iqlim o'zgarishi, oziq-ovqat va energetika xavfsizligi, shuningdek, barqaror va ishonchli ta'minot zanjirlarini shakllantirish masalalari bo'yicha umumiy yondashuvlar ishlab

chiqildi. Bu esa ShHTning nafaqat mintaqaviy, balki global darajadagi muammolarni hal etishda ham faol ishtirok etayotganini ko'rsatadi.

Shu tariqa, Samarqand sammiti ShHT faoliyatida muhim turning nuqtasi bo'lib, tashkilotning institutsional rivojlanishi va ko'p tomonlama hamkorlikni chuqurlashtirish jarayonida yangi bosqichni boshlab berdi. Mazkur sammit O'zbekiston Respublikasining xalqaro diplomatiyadagi faol va tashabbuskor rolini yana bir bor tasdiqladi hamda mamlakatning mintaqaviy va global miqyosdagi nufuzini yanada mustahkamlashga xizmat qildi

Xulosa qilib aytganda, O'zbekistonning Shanxay hamkorlik tashkiloti doirasidagi faol ishtiroki mamlakat tashqi siyosatining muhim yo'nalishlaridan biri bo'lib, u orqali nafaqat mintaqaviy xavfsizlikni mustahkamlash, balki iqtisodiy va gumanitar hamkorlikni kengaytirish imkoniyati yaratilmoqda. 2022-yilda Samarqandda o'tkazilgan sammit esa bu jarayonda alohida o'rin tutib, tashkilot doirasidagi hamkorlikni yanada chuqurlashtirish, yangi tashabbuslarni ilgari surish va davlatlar o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni kuchaytirishga xizmat qildi. Shu bilan birga, ushbu sammit O'zbekistonning xalqaro maydondagi faolligi va tashabbuskorligini yana bir bor namoyon etdi hamda mamlakatning mintaqadagi o'rni va nufuzini mustahkamlashga ijobiy ta'sir ko'rsatdi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Alimardonov O.Q. O'zbekiston tashqi siyosatida Shanxay hamkorlik tashkiloti bilan hamkorlik aloqalarining o'rni. – Toshkent, 2023.
2. Alimov R. Shanxay hamkorlik tashkiloti: shakllanishi, rivojlanishi va istiqbollari. – Moskva, 2017.
3. Rahimov S. O'zbekistonning MDH doirasidagi savdo-iqtisodiy hamkorligi // Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar. – 2018. – №1 (77).
4. Shanxay hamkorlik tashkiloti Samarqand sammiti rasmiy hujjatlari [Elektron resurs]. – Kirish rejimi: <https://sco-summit2022.uz/uz-Latn/documents> (murojaat qilingan sana: 2026).
5. Samarqandni ShHT sammitiga tayyorlash bo'yicha chora-tadbirlar // Kun.uz. – 2019-yil 9-yanvar.
6. ShHT sammiti munosabati bilan Samarqanddagi OTMlarda o'qish kechroq boshlandi // Kun.uz. – 2022-yil 17-avgust.